

РЕЦЕНЗІЇ

Анатолій Мойсієнко

ПРО МОВУ НАРОДНОЇ ПІСНІ

(Данилюк Н. О. «Поетичне слово в українській народній пісні». – Луцьк: РВВ Волинського національного університету імені Лесі Українки, 2010. – 511 с.)

Монографія Н. О. Данилюк «Поетичне слово в українській народній пісні» належить до праць, що з'явилися на перетині лінгвостилістики, етнолінгвістики, лінгвофольклористики та лінгвопоетики, зорієнтованих на пізнання мови народної пісні, а через її виразові одиниці – виявлення мовно-естетичних вартостей української мови і закладеної у ній глибинної національно-культурної інформації.

Мова фольклору як функціонального різновиду національної мови неодноразово ставала предметом дослідження лінгвістів, зокрема зв'язок усної словесності з літературною мовою в різні періоди розвитку розглядали П. Г. Житецький, О. О. Потєбня, І. І. Огієнко, Л. А. Булаховський, В. С. Ващенко, С. Я. Єрмоленко, В. М. Русанівський, А. М. Поповський та інші автори. Використання мовних образів народної поезії у творах сучасних письменників досліджували Л. О. Пустовіт, Н. М. Сологуб, Ю. М. Дмитренко, Н. В. Науменко. Мовностилістичні особливості фольклору різних рівнів у рамках стильових емоційно-експресивних різновидів аналізували А. П. Коваль, К. Ф. Шульжук, Н. М. Журавльова, А. В. Чабаненко та ін.

Однак і донині у слов'язознавстві не визначено статус мови народної словесності в системі функціональних стилів національної мови: це художній різновид діалекту (Л. І. Баранникова, Й. О. Оссовецький, О. Т. Хроленко), наддіалектне утворення (А. В. Десницька), інтердіалект чи художній (поетичний) народний стиль (Й. Бартмінський, Й. Сероцок), або ж різновид художнього стилю (С. Я. Єрмоленко, М. М. Пилинський) чи ширше – окремий функціональний стиль (Є. Б. Артеменко, С. Є. Нікітіна).

В українській лексикографії поки що немає словників мови фольклору, які вже з'явилися, приміром, у росіян та поляків. Стилистичні позначки, які стоять біля слів народнопоетичного походження у тлумачних словниках української мови, не уніфіковано («фольклорне», «народнопоетичне», «етнографічне», «образне», «зменшено-пестливе» тощо). Усе сказане свідчить про те, що комплексне вивчення мови української народної словесності назріло, а отже, й актуальність монографії Н. О. Данилюк є незаперечною.

У першому розділі книги «Фольклор у системі загальнонародної мови», детально проаналізовано аспекти вивчення мови народної поезії у ХІХ – першій половині ХХІ століть у контексті етнолінгвістичних та лінгвофольклористичних досліджень, у взаємодії з діалектами та в історії української літературної мови. Н. О. Данилюк переконливо аргументує думку про віднесеність народнописенної мови на сучасному етапі, коли активне творення нових текстів уповільнене, до різновиду художнього стилю з ознаками автономності. Вважаємо слушними міркування дослідниці про можливість виділити в стилістичній системі української мови спеціальну категорію народнописенності (поряд із категоріями книжності, розмовності тощо).

Заслуговує на увагу пропозиція авторки виокремити серед стилістично забарвленої лексики групу фольклоризмів (поряд із діалектизмами, архаїзмами, неологізмами та ін.). До неї маємо віднести уснопоетичні вислови, стилістично марковані на рівні семантики і традиційної форми, а також авторські фольклорно забарвлені засоби, що виникли на основі типових граматичних моделей чи асоціативних зв'язків. Варта уваги думка про потребу усталеної кваліфікації народнопоетичних одиниць у словниках української мови.

Багато важливих спостережень авторка зробила у другому розділі роботи «Формально-структурні та семантичні показники народнописанного слова». Зокрема, вона розглянула фонетико-евфонічні ознаки співаної поезії, здійснила морфолого-словотвірну характеристику лексико-граматичних розрядів, простежила функціонування ключових лексем в усталених синтаксичних конструкціях. Дослідниця звернула увагу на специфіку семантичної структури слова, зумовлену розмитістю денотативного ядра і розширенням конотації, що нерідко стає наслідком використання слова як культурного знаку. Серед образних засобів усної поезії проаналізовано постійні епітети, типові порівняння, метафори, метонімії, синекдохи тощо. Важливо, що формально-семантичні ознаки лексем співвіднесені зі специфікою народнописанного тексту, в якому вони якнайповніше реалізують свої властивості. Виділено також характерні ознаки уснопоетичних норм, що вирізняються на тлі норм літературної мови і дають змогу пояснити багато явищ фольклорної стилістики.

Третій розділ «Лексико-семантичні поля в мовній картині світу української народної пісні» присвячено комплексному дослідженню мовного образу світу, в якому опоетизовано певні ключові концепти, що представляють людину та її довкілля. Авторка подає теоретичні засади розуміння мовної картини світу й методи її дослідження, а також ґрунтовно аналізує лексико-семантичні поля «Народні вірування», «Людина», «Небо, світила і зміни в природі», «Рослини», «Тварини і птахи», «Географічні об'єкти», «Рідна сторона, Україна». Такий підхід уможливорює найбільш повно показати ті сфери дійсності, які відображено у свідомості носіїв пісенних текстів, виділити риси міфопоетичного мислення, специфіку національної ментальності. У роботі використано значний ілюстративний матеріал зі збірок, виданих фольклористами, письменниками та збирачами не лише з України, а й з Росії, Польщі, Канади та інших країн, а також власні записи авторки.

Монографія Н. О. Данилюк «Поетичне слово в українській народній пісні», безсумнівно, стане помітним внеском в українську мовознавчу науку. Її матеріали будуть корисні не лише для вчених-філологів, а й для викладачів вузів при читанні курсів сучасної української мови, історії мови, стилістики, спецкурсів з лінгвофольклористики, лінгвопоетики, етнолінгвістики.

Книга також допоможе вчителям гімназій, гуманітарних ліцеїв у проведенні інтегрованих уроків, фольклорно-краєзнавчої роботи, написанні наукових робіт у МАН.